

GERDENKEŞÂN HİKÂYESİ

Dr. Merve Nur SEZGİN

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN 978-625-375-277-4	Sayfa ve Kapak Tasarımı Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı Gerdenkeşan Hikâyesi	Yayıncı Sertifika No 47518
Yazar Merve Nur SEZGİN ORCID iD: 0000-0003-2124-3821	Baskı ve Cilt Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	Bisac Code EDU000000
	DOI 10.37609/akya.3456

Kütüphane Kimlik Kartı
Sezgin, Merve Nur.

Gerdenkeşan Hikâyesi / Merve Nur Sezgin.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
130 s. : fotoğ. ; 160x235 mm.
Kaynakça, Dizin ve Sözlük var.
ISBN 9786253752774

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A
Yenişehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖNSÖZ

Türk dili, tarih boyunca yayılmış olduğu geniş coğrafyada, oluşturduğu kültürel merkezlerde pek çok el yazması eserin yazılmasına zemin hazırlamıştır. Bu eserler yalnızca Osmanlı sınırlarıyla sınırlı kalmayarak daha geniş coğrafyalarda ortaya çıkmıştır. Bu eserler, dini, edebi, tarihi ve bilimsel içeriklere sahip zengin bir miras oluşturmuştur.

Bu eserler, genellikle medrese, saray ve diğer kültür merkezlerinde üretilmiş, İslam kültürünün yanı sıra yerel geleneklerin etkilerini de taşımıştır. Osmanlı, Selçuklu, Karahanlılar ve Çağatay Hanlığı gibi Türk devletleri, elyazmalarının yazımı ve korunmasında önemli bir rol oynamıştır.

Günümüzde bu elyazmalarının önemli bir kısmı kütüphane ve arşivlerde muhafaza edilmekte olup, yalnızca bir bölümü Latin alfabesine aktarılmıştır. Çoğu eser hâlâ araştırılmayı ve gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir.

Halk hikâyeleri, bir toplumun kültürel belleğini ve kolektif kimliğini şekillendiren önemli anlatı türleridir. Bu hikâyeler, nesiller boyunca sözlü olarak aktararak toplumun değerlerini, inançlarını ve geleneklerini gelecek kuşaklara taşır. Halk hikâyelerinde yer alan motifler ve epizotlar, toplumun ahlaki ve manevi değerlerini, sosyal yapısını ve tarihî deneyimlerini yansıtır. Motifler, hikâyenin temel yapı taşları olarak belirli olayları, karakterleri ve sembolleri içerirken; epizotlar ise bu motifleri anlatıya dahil eden, hikâyenin kurgusunu ve akışını sağlayan bağımsız bölümlerdir.

Bu yazma eser, Türk edebiyatında destansı anlatım geleneği içinde önemli bir tür olan kahramanlık hikâyelerinin anlatan bir Kahramannâme örneğidir. Bu çalışmada, hikâye latinize edilerek hikâyenin motif ve halk kültürü unsurları bakımından detaylı bir incelemesi yapılmıştır.

Şeytan, devler, sihirli eşyalar gibi çeşitli motiflerin kullanımı, toplumun iyilik ve kötülük, cesaret ve adalet gibi evrensel temalara dair bakış açısını yansıtır. Hikâyede yer alan dini figürler, liderlik anlayışı, aile ilişkileri ve sihirli unsurlar, hikâyenin hem kültürel zenginliğini hem de didaktik yönünü güçlendirir. Bu unsurlar, halk hikâyelerinin yalnızca birer eğlence aracı değil, aynı zamanda toplumsal normları ve değerleri pekiştiren bir eğitim aracı olduğunu gösterir. Bu bağlamda, hikâyelerin motif ve epizotları üzerinden yapılan analizler, toplumun değer yargılarının, sosyal yapıların ve kültürel pratiklerin nasıl şekillendiğini

ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu inceleme, halk hikâyelerinin toplumun tarihsel ve kültürel dinamiklerine nasıl ışık tuttuğunu ve bireylerin ahlaki gelişimine nasıl katkı sağladığını anlamamıza da yardımcı olacaktır.

Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olan bu el yazması hikâye, Kastamonu Kütüphanesi 37 Hk 3829 numarasıyla kayıtlıdır. Eserin son sayfasında yer alan bilgiye göre hikâye, H.1507 (M.1646) yılında istinsah edilmiş olup eserin müstensihî Muhammed İbnü'l Hacı Hasan'dır. Araştırmalar neticesinde eser ile ilgili başka bir nüshaya rastlanmamıştır. Eser Türk edebiyatında destansı anlatım geleneği içinde önemli bir tür olan kahramanlık hikâyelerinin anlatan bir Kahramannâme örneğidir.

Gerdenkeşân Hikâyesi başlığını taşıyan bu çalışma, “Giriş” ve üç bölümden oluşmaktadır.

“Giriş”te eserin müstensihî, tavsifi ve içeriği hakkında bilgi verilmiştir.

“Birinci Bölüm” de hikâyenin türünden bahsedilerek hikâyenin geniş özetine yer verilmiştir.

İkinci Bölüm’de “İnceleme” başlığı adı altında hikâyenin epizotları belirlenerek Stith Thompson’a ait olan Motif Index of Folk Literature adlı esere bağlı kalarak motifler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü Bölüm’de ise *Gerdenkeşan* adlı hikâyenin el yazması metni yeni harflere aktarılmıştır. Metin, latinize edilirken metnin yapısına uygun olarak bazı kelimelerde düzeltmeler yapılmıştır.

“Sonuç” başlığı altında ise eserin literatüre katkısından bahsedildikten sonra çalışma “Sözlük”, “Kaynakça”, “Dizin” ve “Tıpkıbasım” kısımları eklenerek bitirilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Merve Nur SEZGİN

Erzincan, Aralık 2024

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
Eserin Müstensihisi.....	1
Eserin Tavsifi	2
Eserin İçeriği.....	2

BÖLÜM 1

HİKÂYENİN TÜRÜ	5
Hikâyenin Özeti	5

BÖLÜM 2

İNCELEME	19
Hikâyenin Motif ve Halk Kültürü Unsurları Bakımından İncelemesi.....	19
Yardımcı İnsanlar (Motif N820)	19
Yardımcı Olarak Kız (Motif N931).....	20
Aşık Olma (Motif T10).....	20
Cömertlik (Motif W11).....	20
Yardımcı At (Motif B401).....	20
Fevkalade Güçlü Adam (Motif F610).....	20
Fevkalade Güçlü Kadın (Motif F610.0.1).....	21
Fevkalade Güzel Kadın (Motif F575.1).....	21
Olağanüstü Kale (ev, saray) (Motif F771)	21
Olağanüstü Hadiseler (F900)	21
Diğer Hileler (K440).....	22
İntikam (kral, arkadaş ya da baba) veya Öldürme Andı (Motif M161.2).....	22
Dua (Motif V50)	22
Formilistik Sayılar (Z71)	22
Realist Rüya (Motif F1068)	22
Kâhin (Motif D1712)	22
Şeytanın İnsanları Yoldan Çıkarması (Motif A961.2)	23

Şarap Yapmayı Öğrenme (Motif A1299).....	23
Adaletin Yeniden Sağlanması (Motif N328).....	24
Büyücülerin / Cadıların Şeytansı İşleri (Motif G260)	24
Krallar (Motif P10)	24
Büyücü / Cadı (Motif G 200).....	24
Fal Baktırma (Motif M302.4.2)	25
Ordu (Motif P551)	25
Dağda esaret (mağara, çukur, tepe) (Motif R45)	25
Casusluk için kılık değiştirme (Motif K1835).....	25
Esirlikten kurtulma (Motif R110)	25
Kahramanlık (Motif W33)	25
Yenilen Dev (Motif G500).....	26
Sıradışı Şato (ev, saray) (Motif F771).....	27
Sihirli Eşyalar (Motif D1080).....	27
Kötülüğü Bağışlama (Motif Q150).....	27
Kahramanın bir cadıyla savaşı (Motif Q441)	27
İhanet ve Kahramanın Ölüm Tehdidi (Motif K652)	28
Sihirli Dönüşüm ve İnsanın Hayvana Dönüşmesi (Motif D1100.1).....	28
Bazı Motiflerin Yorumlanması.....	29
Şeytanın İnsanları Yoldan Çıkarması (Motif A961.2)	29
Şarap Yapmayı Öğrenme (Motif A1299).....	29
Adaletin Yeniden Sağlanması (Motif N328).....	30
Yenilen Dev (Motif G500).....	30
Kahramanlık (Motif W33)	31
Kahramanın bir cadıyla savaşı (Motif Q441)	31
Sihirli Eşyalar (Motif D1080).....	32
Düşmanını Bağışlama (Motif A2222).....	32
Tutsaklık Yerleri (Motif R 40)	32
İhanet ve Kahramanın Ölüm Tehdidi (Motif K652)	33
Sihirli Dönüşüm ve İnsanın Hayvana Dönüşmesi (Motif D1100.1).....	33
Halk Kültürü Unsurları, Epizotları Açısından İncelenmesi	34
Halk Kültürü Unsurları	34
Epizotlar ve Hikâye Kurgusu.....	36

Şeytanın Kâbil'i Yoldan Çıkarması.....	36
Şarap Yapmanın Öğretilmesi ve Toplumdaki Etkileri	36
Adaletin Sağlanması ve Zehrân'ın Liderliği.....	37
Magar'ın Çocuklarının Devlerle Mücadelesi	37
Gerdenkeşân'ın Cadı Karut ile Mücadelesi	37
İhanet ve Gerdenkeşân'ın Ölüm Tehdidi Altında Kalması	38

BÖLÜM 3

GERDENKEŞÂN HİKÂYESİ EL YAZMASI	39
--	-----------

SONUÇ	85
--------------------	-----------

KAYNAKÇA	95
-----------------------	-----------

TIPKIBASIM.....	97
------------------------	-----------

DİZİN	119
--------------------	------------

KAYNAKÇA

- Acar, A. (2021). Olguların Ağz Tadiyla İfadesi: Türk Halk Kültüründe Tat Algısı. *Milli Folklor*, 17(132), 309-314.
- Artun, E. (2013). *Türk Halkbilimi*. Karahan Yayınları.
- Boratav, P. N. (2002). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Gerçek Yayınevi.
- Çetin, İ. (2021). *Türk Halk Hikâyeleri Türkiye Sahası*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çolak, M. (2020). Türk Masallarında Dönüşüm Motifleri ve Sembolizmi. *Anadolu Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 87-102.
- Duymaz, A. (2014). 120. Yılında Halk Hikâyesi Araştırmaları Tarihine Bir Bakış. *Akademik Kaynak*, 2(3), 1-23.
- Düzgün, D. (2019). Halk Kültürü Değişmeleri ve Bir Alan Araştırması. *Milli Folklor*, 16(124), 62-74.
- Erdem, H. (2022). Türk Halk Hikâyelerinde Kahramanlık Motiflerinin Analizi. *Folklor Ve Edebiyat Dergisi*, 28(2), 145-159. <https://doi.org/10.22329/folklor.2022.159>
- Gerdenkeşân (1646). Kastamonu Kütüphanesi, 37 Hk 3829.
- Karaduman, R. (2021). Cemşid Ü Hurşid Mesnevisindeki Epizot Ve Motiflerin Türk Halk Hikâyeleri ve Masallarıyla Mukayesesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27, 375-402.
- Kırmızı, Ö. (2021). M. Fuat Kürkçüoğlu'nun "Çapıt Top" Kitabında Halkbilimsel Unsurlar. *Folklor Akademi Dergisi*, 4(1), 1-15.
- Thompson, S. (1966). *Motif Indexs Of Folk Literature*. İndiana University.
- Türk Dil Kurumu. *Türkçe Sözlük*. 1-2. Ankara, 1988.
- Yılmaz, S. S. (2023). Türk Halk Hikâyeciliği Geleneğinde Gündeşlioğlu Ve Sivaslı Âşık Emanetî Anlatması. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(3), 2658-2697.